

Csüggedtem volna

(Regényrészlet)

*Csüggedtem volna, lankadt képzelettel,
de folyton-gyors kerékként forgatott
vágyat és célt bennem a Szeretet, mely
mozgat napot és minden csillagot.*

Krisztián az Isteni színjátékban előre-hátra lapozott; ezeket a sorokat kereste, az imént talált rájuk bátyja, Géza régi jegyzetei között. Dante volt, kétségtelen, a tercínákról és a stílus emelkedett lüktetéséről ráismert, de Géza a lelőhelyet nem írta oda a lap aljára, vagy talán nem is tudta pontosan; fontosabb lehetett számára a lejegyzés napja: 1941. szeptember 14. Azon a kora őszi napon, mikor a nyár még minduntalan visszatért, Géza számára Dante sorai nyilván valami új értelemmel teltek meg, mely addig is bennük pihent, de alkalom kellett hozzá, hogy kipattanjon... Hát persze, Jolán szerelme, az utolsó együtt töltött hónapok!...

Krisztián a kockás gypjútakaróval leterített heverőn a sarokba vackolta magát, hátát néhány kopott díszpárnával polcolta fel; lába körül a takarón, akár egy kisedd nyáj, papírlapok hevertek, Géza jegyzetei, naplói és pár nagyobb írás, tárcsa és novella. Köztük találta egy külön lapon ezt a Dante-tercínát, a befejező negyedik sorral együtt: „mozgat napot és minden csillagot.” Mostani állapotában úgy hatott rá, akár egy nagy erejű légcsavar – felkavarta egész belsejét, majd a forgószél sebességével ragadta fel valahová, a káprázatok és szorongások birodalmába, mely – négy héttel az Aranykagyló elhagyása után – tele volt mégis verőfénnnyel s a várakozás bujkáló remegésével. Az pedig, hogy Géza írta le a sorokat, s előbb ő élte át őket, tizenkét évvel ezelőtt, nemcsak azt jelentette, hogy ő adja a kezébe: „Nézd, öcsém, mit találtam, egyszer majd te is megérted!” – hanem azt is, ami a megértésen túl van: a megérzést, vagyis mikor majd rajta zuhog át a Szeretet, nemcsak értelmén, akaratán, emlékezőtehetségén és képzelőerején, hanem egész emberségén, s úgy rázza meg, akár fát a vihar, hogy gyökerei is nyögnek belé, ágairól pedig lehull minden pondró és férges gyümölcs, az is, ami később úgyis megférgekedett volna; csak a végső nagy szemek maradnak rajta – beérésre...

Mohaiék érkezését Szigligetről ezekre a napokra várta; írni nem akart nekik, noha az Aranykagyló postása, egy szalmahajú vézna asszony ismerte őket; a férjét viszont Krisztián ismerte: Rampa a negyedik gimnáziumig egy osztályba járt vele, aztán eltűnt; talán más iskolában folytatta, vagy eltanácsolták; Szigligeten is átnézett rajta, s Krisztián egyszeriben emlékezni kezdett rá, hogy az iskolában is ezt csinálta; Szigligeten a falu csak gyöttmentnek tartotta őket, s gyanakodva hallgatta az asszonyt, hogy csak addig van a férjétől nyugalma, amíg a postát kihordja. Dani bácsi szerint már levelek tüntek el a kezén, s tudni vélte azt is, hogy az asszonyka ettől a zaklatástól szenved a legtöbbet. Vajon nem akadhatott fenn ujjá hegyén az a képeslap is, amit Mohaiék legalább egyszer bizonyára küldtek neki?... De elkergette gondolatait – meggyőzte magát, hogy rossz emlékei játszanak vele csupán, mint ahogyan vad képzeleteinek tulajdonította Emese gumimatracát is, melyet a vízen egyre beljebb sodor az áramlás, Emese az álmosító csillogásban észre sem veszi, hogy vihar közeledik, s mi-

kor lecsap rá, már késő... Vagy annak a sétának emléke, amit az utolsó nap tettek a Kamon-kő fölött; Emese a szakadékig ereszkedett, szandálja megcsúszott, s ha ő el nem kapja a kezét... Meg kellett ráznia magát, hogy ne élje át újra meg újra a zuhanást, hiszen ha Emese lába most csúszna meg, nem tudná elkapni többé... De a csúszás és a zuhanás pillanata minduntalan visszatért, szinte gúnyolódva játszott vele, vajon megjed-e, ő pedig engedte belerángatni magát, csak hogy Emesét valami-től megóvja, mintha ezzel a veszéllyel is, meg a köztük lévő távolságot is legyőzné.

„Csüggedtem volna, lankadt képzelettel...”

Dante sorait hiába kereste a Pokol harmadik éneke elején, ahol a kapu feliratán ez állt: „Isten hatalmas emelt égi kénnyel...”, s tüstént ezután ezt találta: „... az ő Szeretet!” Hogyan – kapta fel fejét Krisztián –, hát a Szeretet nemcsak napot és csillagot mozgat, fizikai és vegyi folyamatokat dob a létbe, és indít útjára, sőt a vágy és a cél sem elég neki, az erkölcsi lény Magára rendelése sem? – itt a kapunál is jelen van? kaput emel a pokolnak, hogy aki őt szereti, ezt a kaput elkerülve könnyen rátaláljon; aki pedig csak félni tudja őt, e kapu miatt visszariadjon a rossztól... Eszerint óvatosabban kell ezután megítélnie a Szeretet szerepét, aki önmaga felől nézve mindennek oka és célja, az ember felől tekintve pedig igenlő és nemleges akarat, a boldogság akarója és a rossz megengedője, annak a szabadságnak megfelelően, amit az erkölcsi lénynek adott.

Krisztián felnézett, szeme káprázott – úgy rémlett, szobája kitágult: ez a kis színpad, az ember, hatalmas küzdőtérre változott – több önmagánál, s mivel ez idő szerint az egyetlen, ahol az értelem is kivirágzott, belső világa a Jó és a Rossz küzdelmének térévé válik. S milyen teher, hogy döntenie kell! – nem ölelhet egyformán magához mindent, mint ahogy nem táplálkozhat a föld minden növényével sem, mert az egyikből mérég, a másikkól erő árad tagjaiba. Igen – a döntés kényszere és méltósága, mely két részre osztja nemcsak a természetet, hanem az embert is!...

Most már sürgető érzés fogta el, hogy rátaláljon erre a négy sorra. Mintha a pontos hely és a szövegösszefüggés adhatna csak végső választ a „vágyat és célt” forgató Szeretet titkára, s arra a forró kavargásra, amit tizenkét évvel ezelőtt Gézában s most öbenne is okoztak ezek a sorok. Átlapozta a Purgatóriumot, de csak futva, mert jó előre sejtette, hogy a nyugaltság és várakozás helyén hiába is keresi a beteljesült egyensúly szavait; aztán a Paradicsom Tizenkettedik énekében szeme megállt egy néven: *Dominicus*. S pár sorral lejjebb megtalálta azt a két sort is, amit ösztönösen keresett, holott eddig azt sem tudta, létezik-e egyáltalán: „... kinek akkor gyulladt első szerelme, mikor első szót mondott néki Krisztus.” Hát persze, a latin nyelvekben *Amor, amore*... Szeretet és szerelem egyetlen szó bőségéből származik!... A misztikusok is a földi szerelem képeiből merítenek, ha Isten szerelmét érzékeltetni akarják... Az Énekek Éneke például... S fordítva is, mintha a Lélek azt sugallná, a földi szerelem mozdulatai sem indulhatnának el embertől emberig, ha nem az „ős Szeretet” adna létet nekik, s mozgatná őket – hol igenlően akarva, hol csak megengedve... az emberre bízva, hogyan éljen a szeretettel... De ki olyan tiszta, mint Tamás, az Aquinói, aki betegágyán, mely halálos ágya lett, az Énekek Énekét salaktalanul fogta fel, s úgy is magyarázta?... És ki vezethette tollát – révedt maga elé Krisztián –, ha nem az egységes hagyomány őrzője, az egyház, amely az embert nem engedi eltévedni a képek és jelképek rengetegében?... Tamás úgy ment át ép lábbal az érzéki képek útvesztői közt, hogy az Énekek Éneke átvezette őt a színelátás világába, *Dominicus* pedig, aki Tamásnak atyja volt – akárcsak nekem, gondolta Krisztián –, még előbb gyúlt lángra attól a Szeretettől, mégpedig Krisztus első hívó szavára...

Joggal érezhette hát Krisztián, hogy róla van szó, arról a lobbanásról, ami azóta sem lohad és hamvad, amióta ő is hallotta Krisztustól a „Jöjj, kövess engem!” iszonyú gyengédségű hívását... Nem tett mást tehát, mint Domonkost követte, az atyát, de

milyen messzi van még Tamástól, aki épen ment át a lángok közt, és attól a pokróctól is, melyre halála óráján Domonkos fektette magát, megvallva testvérei lábánál, hogy haláláig megőrizte... mit is?... a lélek vagy a test tisztaságát?... A lélekét igen, de a test tisztaságát meg lehet bármiképp is őrizni?... A test nyála-mocská elkerülhető, kibírható valami mindent átható józanság nélkül?...

Végül a Paradicsom utolsó Énekét lapozta fel, a Harmincharmadikat, annak is a végét, gondolván, hogy visszafelé könnyebben rátalál, ha a befejezés, a teljesség felől közelíti meg a dolgot. S valóban, alig olvasott el pár sort, megtalálta, amit keresett: „Csüggedtem volna, lankadt képzelettel...” És következett az a három sor, amely a Szeretet egyetemes uralmáról beszél.

– Hát persze!... – kiáltott fel hangosan Krisztián. – Így már érthetőbb... Ez az a Cél, amely felé úton vagyok én is... Géza is úton volt feléje, Jolán szerelmének megtapasztalása által... Ekkor találkozott első ízben a Szeretettel?... Ez lett számára a teljesség tapasztalása?... És neked?... Nem válik-e ketté benned az út, mely a Szeretethez vezet?... S ha ketté válni látszik, mi forrasztja ismét eggyé, hogy téged ne megosztottá tegyen, hanem a mindenség egységének részévé?...

Megjelent előtte Emese arca, lépése, vállának egy mozdulata; s mivel helye, úgy tetszett, már bizonyos volt Krisztián további életében, de helyének megokolása még bizonytalan, Krisztián azzal nyugtatta magát, azért gondol rá ilyen nyíltan, mivel Emese valójában a néje lehetne, hiszen egyáltalán nem lehetetlen, hogy az örök nőivel egy fiatalember például a nővéreben, vagy az unokahúgában találkozzék, mivel a rokoni kapcsolat folytán zavartalanul élvezheti mosolyát, biztató tekintetét, sőt közelségét is. Emesével viszont, úgy látszott, túljutott ezen a titkos rokoni fokon is, ezért aztán néha nővérenek érezte, máskor meg örült annak, hogy mégsem az, s így a rokoni kötelék nem akadályozhatja meg abban, hogy valamivel többet kérjen és fogadjon el tőle...

– Vagy csak a kiegészülés vágya játszik velünk? – kérdezte magától. – Semmi más, semmi egyéb nem történik?... Gézával is ez történt?... Szeptember 14-e nem mond mást?... Hiszen Gézát valami okból később hívták katonának, novemberben még itthon volt... Istvánka pedig a következő év augusztusában született...

Elővette Géza 1941-es naptárát; szeptember 14-e abban az évben vasárnapra esett, de mielőtt a bejegyzést elolvasta volna, visszalapozott; augusztus vége felé ezeket a sorokat találta: „Jolán tegnap érkezett meg az erdélyi nyaralásból Kingával együtt... Gyanútlan, nem ismeri az én problémámat... Itt Pesten sápadt kis virág volt, most friss és üde; szép barnára sült... Tisztasága, feltétlen odaadása ellenállhatatlanná teszi... Nem tudok választani... Otthonos a bőrén minden mozdulatom, s ő – bár szemérmes, s néha ellenkezik is – később szinte önzetlenül nyújtja magát, engedi, hogy szeressem... De én egy-egy pillanatban eltávolodom tőle, mintha mégsem őt kellene érintenem...”

Augusztus 31-e után pedig erre figyelte fel Krisztián: „Ez a vasárnap olyan szagú, mint azok a vasárnapok, melyeken meg szoktam érkezni a vidéki nyaralásból, nagyanyámtól, s itt mindent rendben és tisztán találok. Mondom, a szaga is az... Nem kellett hát hozzá nyaralás, hogy ezt újra érezzem. S már napokkal ezelőtt így voltam egy-egy pillanatban, ha a műhelyben egy munkadarab fölé hajoltam, s asztalomra süttött a nap. Eddig azt hittem, ezek csak a nyaralóknak járó kellemes élmények. Most már tudom, semmi sem vesz el bennünk nyomtalanul. Ugyanazok a hangulatok értek utol a pesti zajban, munka közben, tele gyönyörű képekkel, emlékekkel, holott az idén nem is nyaraltam, s már nem is fogok... Közben, míg Jolán távol volt, írtam egy novellát, azt hiszem, az lesz a címe: „A békétlen...”

Géza naptárában még egy bejegyzés fogta meg Krisztián szemét, mielőtt szeptember 14-éhez ért. Szeptember 8-a hétfőre esett: „Kirándulás Zugligetbe... A zöldben

nagy eső ért minket, mely aztán véget vetett (itt egy kihúzás következett, egyetlen szóé, mely tiz-tizenkét betűből állhatott) ... Jókedvűek voltunk, de az elázott kirándulás s közben a hűvös szelek, a tornyosuló felhők mind furcsa jelekként rakódtak le emlékezetemben. Aztán a hosszú ácsorgás a tömegben a végállomáson ... akkor éreztem meg, hogy ... nem vagyok boldog." S pár sorral alább: „Apró kis jelek ábrándítanak ki a világból és önmagamból. Teszem, amit az ember ilyen helyzetben tesz, hogy föl ne hívjam magamra a figyelmet: együtt mosolyogtam Jolánnal, csókoltam és öleltem, aztán abbahagytam, s szóltanul mentem mellette. Hát ez volna a boldogság? Hát ezt adta nekem a világ? S még ezt sem igazán, hiszen nemsokára vége ennek is ... Nem, nem Jolánból ábrándultam ki, hanem abból, amit az érzékelhető világ nyújthat. Csak öt féltem ... féltem a csalódástól, attól, hogy nem ért meg ...”

Krisztián keze, mielőtt szeptember 14-re lapozott, szorongva állt meg; az előző lap alján ezt találta: „Ma találkoztunk a Ligetben; holnap vasárnap: a Nagy Keringőt nézzük meg a Hollywoodban ...” A következő lap falként dőlt a Ligetre, a Nagy Keringőre és a Hollywood mozira; szeptember 14-én ez állt: „De erre már nem került sor, mert délelőtt a misén ezeket a szavakat hallottam: »Üdvözlégy, kereszt, egyetlen reménység!« Megfordult bennem minden. Utána bementem Kornél atyához, elmondtam neki mindent, Jolánt is ... De hát nincs érettségim, s várom a katonai behívót is ... Minden késő? ... Szánakozva nézett rám, jöjjenek vissza egy hét múlva ... Kínos hét ... Nem szólhatok senkinek, Jolánt is kerülöm, magyarázat nélkül ... Nem szép tőlem, de hiszen nem tudnék neki semmit mondani ... Várom a választ ... Azt hiszem, lázas vagyok ... Ideglázam van? ...”

S megint egy lap, amint maga alá temeti az elmúlt hetet, vasárnapjával együtt: „Újra Kornél atya szobájában: utánanézett a dolognak, megfontolt mindent, azt tanácsolja: menjek vissza Jolánhoz! Mert mindenképpen a szeretet győz ... Hát igen, mondtam, de az is lehet, hogy ott maradok a fronton ... Bizony! – válaszolta szinte kegyetlenül; aztán hozzátette: de ha hazajössz, és még akkor is így gondolkozol, jöjj vissza hozzám! Sokáig szoritotta a kezemet ...”

Krisztián nem olvasta tovább. Ujjai megálltak a notesz bőrkötése vörösmárvány utánzatán, s nem értette, neki mennyivel több joga van élnie, kezét ezen a noteszon tartania, mint annak, aki ezeket a szavakat leírta, s már nem él ... Hát megvan már a válasz Géza kérdéseire! ... Nem mardosnak többé – az idő megoldotta őket ... Nem kell már döntenie Gézának ... Választania Isten és Jolán között ... Mintha valóban igaza lett volna Kornél atyának – mindenképpen a szeretet győzött, csakhogy egészen másképp ... Hát győzelem volt ez? – az a pusztulás? ...

Felugrott, az ablakhoz állt. A fák kövér lombja még nedves volt a reggeli esőtől, s csillogott a napban; a budai friss széljárás kénye-kedve szerint bánt vele, tarajokat, zöld hullámokat formált belőle, majd kimerülten megállt, s nézte művét, ezt a szétzilált hajzatot. Ez a természet válasza a halálra? Az életre? ... Az, hogy tovább él, mindig tovább, mint az ember? ...

Észre sem vette, hogy ujjai a kötés vörösmárvány utánzatán járnak, mintha valami kövületben lezajlott ósbirkózás sistersége és párolgása után kutatna. A fedél közepébe stilizált betűkkel ezt a cégjegyet nyomták: MIAG. Ez volt a védjegye is a Magnezitipar Részvénytársaságnak (X., Gyömrői út 48. – Telefon: 148-433. – Sürgőncím: Magnipar). Szórakozottan belelapozott. A naptárban az év szerdával kezdődött és szerdával végződött, az év úgynevezett uralkodó bolygója pedig a Vénusz volt. Az első lapon a Magnezitipar Részvénytársaság bányái és üzemei következtek: Jolsva – Nyusta – Ploszko – Szirk. Gyártmányok: magnezit és különleges magnezittéglák, krómmagnezittéglák, égetett magnezit, kötőképes magnezit, magnezitliszt és magnezithabarc, kromtittéglák, samott-téglák, tűzálló habarcsok, örölt agyag, samott-, kvarcliszt.

Micsoda kövületei a múltnak!... Következtek a samott-téglaminőségek, mellettük a tűzállóság jelzése Seger-kúpban, majd Celsiusban kazánfalazáshoz, szobakályhához, kúpolókhöz, Siemens-Martin kemencékhez, nagyolvasztókhoz. Részletes leírást adott a naptár a tűzálló téglák falazásához, a téglafalazatok üzembehelyezéséhez, közölte a samott-téglák fizikai tulajdonságait, a hőtechnikai adatokat, néhány villamossági alapismeretet, az alumínium, az ólom, a vas, a szén, a réz, az ezüst, a porcelán fajlagos vezető ellenállását, majd az alumínium, az arany, a benzín, a barnaszén, a bronz, a sárgaréz, az oxigén, a higany, az üveg, a vas és az acél fajsúlyát, valamint a beton, a cement, a homok, a kavics és a fal téglák térfogatsúlyát, végül a mértékek és súlyok közt azt, hogy 1 hüvelyk = 2,5399 cm, 1 láb = 30,479 cm, 1 yard = 0,9144 m, 1 mér-föld = 1609,315 m, 1 gallon = 4,546 liter, 1 négyszögöl = 3,5976 m, 1 osztrák hüvelyk = 2,643 cm, 1 osztrák láb = 31,6 cm, 1 katasztrális hold = 5754,64 négyzetméter, 1 magyar hold = 1200 négyszögöl, 1 katasztrális hold = 1600 négyszögöl, 1 hektár = 1,7377 katasztrális hold, 1 hektár = 2,3169 magyar hold, 1 csomó = 15,46 m.

Mindez a múltén volt, mégis az állandóság káprázatos adataival öntötte el Krisztiánt, mintha azt akarná bizonyítani, hogy a világ akkor is, a második világháború közepén, szilárd alapokon állt, melyeket nem rendíthetett meg sem a francia kapituláció, sem a német csapatok előnyomulása az orosz sztyeppéken. A postai díjszabások azonban megingatták ezt az állandóságot: Krisztián mosolya nem titkolta, hogy jót mulat a „helyben 10 f, vidék 20 f'-en. Külföldre a levéldíj 40 f volt, Németország, Olaszország és Románia kivételével – oda 20 g-ig 32 filléres bélyeg kellett csupán. A képes levelezőlapokra belföldön 2 filléres bélyeg kellett, külföldre – kivétel nélkül – 4 filléres.

A fontosabb közhivataloknál olyan neveket és címeket talált, melyek vagy eltűntek (Vallás- és közoktatásügyi minisztérium: V. Gróf Klebelsberg-u. 16.), vagy megmaradtak ugyan, de Buda ostroma eltüntette épületeiket, csak a teret hagyta meg, azt is más néven vagy névtelenül (Pénzügyminisztérium: I. XI. Ince pápa-tér 5. A Dísz-tér 2. helyén (Külügyminisztérium) levegő állt romos falakkal, a Szent György-teret pedig nem tudta sehol sem elhelyezni, mintha elszállt volna, akár Mátyás király egykori függőkertje a Várhegy oldalából; valójában egyikről sem tudta, hol volt – egyik a közelemlő bozótjában bújt el előle, a másik egy látszatra idillibb korban, ötszáz évvel ezelőtt, mikor a délszaki eget, akár egy „azúrkék paplant”, egy időre Magyarország is magára húzta, s Mátyás udvarában különös hajzatú és olajos ábrázatú olaszok serteptéltek... mielőtt a török, majd százötven év múlva az osztrák...

Hát persze, az osztrák!... Hála a Monarchia felbomlásának, Ausztriának már csak a külképviseletek közt van helye. De hol? – hiába kereste, csak Németország követségét találta meg, Cseh-Morva protektorátusának ügyosztályát pedig a Rózsa-u. 61-ben. Követsége volt viszont a Várban a Szentszéknek: I. Dísz-tér 5.

Ezután a naptár már csak az elsősegélynyújtás módozataira hívta fel a figyelmet: a csonttörésre, a vérzéscsillapításra, s többek közt a megfagyásra: „A fagyottat csak fokozatosan vidd melegebb helyre. Előbb jól dörzsöld meg testét hóval vagy puha ruhával, s úgy élesszed, mint a tetszhalottat.” Vajon Géza elolvasta egyáltalán ezeket a sorokat, mielőtt kivezényelték a frontra, s aztán mikor visszavonuláskor sorra hullottak el mellőle a magyar bakák, teleszórva tetves, ótvaros hullájukkal a szüzi hómezőket?... „Fokozatosan vidd melegebb helyre.” De hol volt melegebb hely száz kilométeres körzetben?... Csak a pálinka melegsége maradt nekik, a halál forró előszobája... „Egyetlen kortyot sem ittam belőle” – mondta Géza karácsonyeste. – „Ennek köszönöm, hogy itt vagyok...” – nézett körül a befűtött szobában. S aztán?... Vissza, újra vissza!... Ki lehet ezt bírni emlékezve csupán?...